

holmen har indført i en Udgave af Epiktets Enchiridion, der findes paa det kgl. Bibl., og som det er lykkedes ham med værdifuld Bistand af Dr. phil. Hans Ræder at faa tydede. Herved er der kastet virkeligt nyt og interessant Lys over G.'s Stemningsliv under hans Fangenskab.

Dr. F.'s Opfattelse af Griffenfeldts hele Personlighed er den mest sympatiske, som i det hele er fremkommet i den nyeste Tid. Nøjere ind herpaa skal jeg dog ikke komme, da jeg tidligere har haft Lejlighed til at fremstille mit Syn paa G., og Bogen ikke i den Henseende forekommer mig at have bragt noget afgørende nyt.

*J. A. Fridericia.*

Af *Generalstabens* store Værk: *Bidrag til den store nordiske Krigs Historie* er 1910 udkommet 4de Bind, udarbejdet af Generalmajor A. P. Tuxen med Bistand for Søkrigens Vedkommende af Kommandør C. L. With-Seidelin, og behandlede, som Særtitlen angiver, *de nordiske Allieredes Kamp med Magnus Stenbock 1712—1713*. Meget store Studier ligger til Grund for dette Bind, lige saa vel som for de forudgaaede. Ikke alene de danske Arkiver, men ogsaa en Række fremmede er udnyttede, ligesom Generalmajor Tuxen har berejst Krigsskuepladsen i Nordtyskland og Slesvig og undersøgt deres stedlige Forhold; interessante gamle Kort foruden nyere er reproducerede. For Søkrigens Vedkommende er Hovedpunkterne i Fremstillingen Gyldenløves Operationer i Østersøen. Landkrigshistoriens Midtpunkter er Slaget ved Gadebusch, hvis Udgang Forf. tilskriver Stenbocks udmærkede Dygtighed og den slette Ledelse fra dansk-sachsisk Side, og dernæst Stenbocks Indrykning i Hertugdømmerne, Besættelse af Tønning og Kapitulation, hvor foruden de militære Forhold ogsaa Wellings for den svenske Feltherre saa skæbnesvangre Indflydelse gøres til Genstand for en indgaaende Behandling. Allevegne er der kastet nyt og højst paalideligt Lys over Begivenhedernes Gang.

*J. A. F.*

Den Biografi af Hertug Frederik Christian af Augustenborg, hvis Udarbejdelse tidligere har været omtalt her i Tids-

skriftet (8. Række, 1. Bd. S. 399—400), er nu udkommen. Bibliothekar ved Rigsretten i Leipzig, Dr. Hans Schulz har ledsaget den Samling af Breve mellem Kong Frederik VI og Hertug Frederik Christian, som han udgav i 1908, af en Bog om Hertugen: *Friedrich Christian, Herzog zu Schleswig-Holstein. Ein Lebenslauf* (Stuttgart u. Leipzig, 1910), med Portræt og Stamtavle.

Udgivelsen er sket paa Foranledning af Hertug Ernst Günther af Slesvig-Holsten, der har stillet de augustenburgske Familiearkivers Indhold til Forfatterens Raadighed. Dette Materiale, og hvad Dr. Schulz har fundet i det danske Rigsarkiv, der med kgl. Tilladelse har været aabnet for ham, og i det kgl. Bibliothek i København, er Grundlaget for Skriftet.

Et Udvalg af disse Breve og Aktstykker er trykt — for „Gesellschaft für schleswig-holsteinische Geschichte“ — i det ovennævnte Bind, der udkom i 1908; en anden Del af Materialet skal trykkes paa Hertugens Bekostning i endnu et Bind Augustenburgske Breve. Denne sidste Samling citeres i Dr. Schulz' Bog, og er forlængst færdig fra Forfatterens Haand, men venter endnu mærkværdig nok paa Udgivelse.

Samtidig har Dr. Schulz endvidere (Leipzig, 1910) udgivet Hertugens Brevveksel med Jens Baggesen, under Titelen *Timoleon und Immanuel, Dokumente einer Freundschaft*.

Medens der mod den augustenburgske Biografi, som Dr. Gebauer sidste Vinter udsendte i Bogen om Hertug Christian August (anmeldt her i Tidsskriftet 8. Rk. 2. Bd. S. 392 f.) maatte rettes meget vægtige Anker, og den overhovedet ikke kan vurderes meget højt, bør Dr. Schulz' Bog modtages med stor Anerkendelse. Det er Forfatterens første større originale, paa Studier i utrykt Materiale byggede historiske Fremstilling, men den viser ham baade som moden og kritisk skolet Forsker og som en behagelig og kunstnerisk dannet Fortæller.

Hans Bog er uden Sammenligning det betydeligste Bidrag, der hidtil fra tysk Side er ydet til hin Periodes dansk-tyske Historie, og den rager højt op over alle tilsvarende tyske Skrifter ved sin tilfredsstillende Behandling af dansk

Litteratur og danske utrykte Kilder, men først og fremmest ved sin fuldstændige Objektivitet. Medens f. Eks. Dr. Gebauer ukritisk og uselvstændig sidder fast i de gamle slesvig-holstenske Doktriner, har Dr. Schulz frigjort sig for sligt, og han har ligeledes klaret de Vanskeligheder, der vel har kunnet frembyde sig ved en Frederik Christians Biografi, der er skrevet paa Slægtens Foranledning og Bekostning.

Der lægges saaledes ikke mindste Skjul paa de Svagheder og Smaaligheder, der præger Hertugens Karakter og Væsen, og af Louise Augustas meget omtalte, men lidet kendte Personlighed faar et større Publikum for første Gang igennem hans Bog et klart Billede og forstaar bl. a., hvorledes hendes og Frederik Christians Ægteskab endte. A. D. Jørgensen har i sin Tid kun lige paapeget den voldsomme Disharmoni, der af personlige og politiske Grunde opstod imellem Ægtefællerne i deres Samlivs sidste Aar; her har Dr. Schulz bragt fuld Klarhed.

Med en for danske Læsere besynderlig Forsigtighed omtaler Dr. Schulz Caroline Mathildes Forhold til Struensee, der jo forlængst af danske Historikere, senest særlig af Prof. Holm, er fuldt ud aktmæssig dokumenteret. S. 10 finder man herom en mærkelig Tilføjelse, trykt ikke som Note, men uden for den øvrige Tekst. Forfatteren oplyser her, at hans Opfattelse af Dronning Caroline Mathildes Skyld — der svarer til den nu forlængst uimodsigelig fastslaaede, at Caroline Mathildes Ægteskabsbrud med Struensee er en Kendsgerning — „bestrides fra anden Side“. „I det hertugelige Privatarkiv i Primkenau befinder der sig i Afskrift et Brev fra Dronning Caroline Mathilde, hvilket hun skal have skrevet paa sin Dødsseng, og hvori hun erklærer sig for skyldfri.“ „Efter min Opfattelse“, tilføjer Dr. Schulz tørt, „er dette Brev apokrypt“. Heri har han utvivlsomt Ret, og man kan kun undre sig over, at der endnu fra nogen Side kan rejses Tvivl om dette Forhold.

Med tilsvarende Ro behandler Dr. Schulz alle andre Punkter, hvor uvedkommende Hensyn af familie-politisk eller national-politisk Art tidligere har øvet Indflydelse paa augusten-

borgsk Historieskrivning. Hans Fremstilling af Begivenhederne 1806 og 1810, saavel som af, hvorledes Frederik Christian kom til at opstille sine Arvtheorier, er fra dansk Side i alt væsentlig uangribelig og indeholder adskilligt nyt af Interesse.

Det centrale i Bogen er Person- og Milieuskildringen. Her har Forfatteren sin Styrke, og her viser han, hvor omhyggeligt og indtrængende han har gennemarbejdet sit Stof. Han giver et ypperligt Billede af Hertugens rent menneskelige Egenskaber, af hans Interesser og aandelige Udvikling, hans Stilling til Datidens brændende Spørgsmaal, hans Deltagelse i Statsstyrelsen og Forhold til de fremtrædende danske og tyske Personer. Den noget snævert kronologisk anlagte Skildring af Hertugens Liv i 1790'erne er for overlæst med Detailler, men iøvrigt er Fremstillingen harmonisk og vel afpasset. Af særlig Interesse er hans Paavisning af, hvorledes den franske Revolutions Ideer og Begivenheder paavirkede Hertugen og hans nærmeste. Der gives i denne Bog et samlet Indblik i de ledende københavnske Kredses Tankegang omkring Aar 1800 fra en helt ny Side, og Frederik Christian er gennem Dr. Schulz' Bog for første Gang draget helt frem i Lyset og stillet paa sin rette Plads. Hans mange Svagheder træder stærkt frem, men samtidig ses det, at han er den eneste virkelige kultiverede Personlighed i den danske Kongefamilie omkring Aarhundredskiftet. Da Augustenborgerne i Frederik VI's første Kongetid udskiltes, tabte det danske Hof Værdier, det slet ikke havde Raad til at miste.

Indholdet gør Dr. Schulz' Bog til et meget betydeligt Arbejde, der bør finde mange Læsere i Danmark; dens smukke, med øjensynlig Kærlighed og Kunstsans gennemarbejdede Sprog og Fremstillingsform gør Læsningen dobbelt tilfredsstillende.

A. Frs.

Det Bidrag, den norskfødte Oberst Jacob Ræder i sine *Krigserindringer fra 1848—50* (1911) har givet til Treaarskrigens Historie, er af en ganske ejendommelig Art, stærkt afvigende fra næsten alle andre af Samtidens Skildringer. Som Chef for den overvejende af Nordslesvigere rekrutterede 10. lette Bataillon gjorde han alle tre Felttog med og deltog